

Een oneindig verre horizon, het ritme van ruisende golven, een fris briesje en de zilte geur van de zee – zo beleven wij mensen het Waddengebied.

Maar ook dieren kunnen dit natuurlandschap waarderen. Boven en onder water, bij de vloedlijn, in de duinen en in de lucht: overal wemelt het van de unieke wezens.

Met dit uitbundige en levensecht geïllustreerde prentenboek leer je heel verschillende waddenbewoners kennen in hun leefgebieden: van de kreeft tot de bruinvis en van de strandloper tot de zeearend. Vele van hen kun je bij een wandeling op het strand of de wadden spotten. Hoe en waar? Ook dat ontdek je in dit boek!

Een Vier Windstreken Prentenboek

ISBN 978 90 5116 896 9

9 789051 168969

Sokolowski • Czichy

Wat leeft er op het wad?

De Vier Windstreken

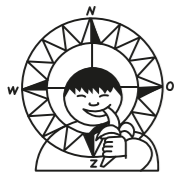
Ilka Sokolowski • Janine Czichy

Wat leeft er op het wad?

De Vier Windstreken

Tekst van Ilka Sokolowski
met illustraties van Janine Czichy

Wat leeft er op het wad?

Op www.vierwindstreken.com kunt u zich aanmelden voor onze nieuwsbrief.
Hier vindt u ook al onze boeken en andere artikelen.

Nederlandse tekst van Django Mathijsen

Oorspronkelijke titel: *Wildes Lebem im Watt*

© 2022 De Vier Windstreken, Rijswijk, voor de Nederlandse uitgave

© 2020 Gerstenberg Verlag, Hildesheim, Duitsland

Met dank aan Nicole Pekruhl en Claus von Hoerschelmann van het Multimar Wattforum
in Tönning en prof.dr. Marcel Dicke van Wageningen University voor het vakinzicht.

Alle rechten voorbehouden. Gedrukt in Polen

NUR 223, 274 / ISBN 978 90 5116 896 9

Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd en/of openbaar gemaakt
door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook
zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

De Vier Windstreken

Inhoudsopgave

Voorwoord	7
De Waddenzee	8
In wind en golven	10
De zilvermeeuw	12
De aalscholver	14
De noordse stern	16
Bij de vloedlijn	18
De scholekster	20
De drieteenstrandloper	22
De bonte strandloper	24
Leefgebied zeebodem	26
De zeepier	28
Weekdieren	30
De zeester	32
De gewone garnaal	34
De strandkrab	36
Tussen zee en strand	38
De gewone zeehond	40
De grijze zeehond	42

De onderwaterwereld	44
Kwallen	46
Het dikkopje	48
De platvissen	50
De bruinvis	52
De hondshaai	54
In duinen en zoutmoerassen	56
De wulp	58
De bergeend	60
De goudplevier	62
Slakken, kevers, vlinders	64
Tips en adressen	66
Register	67

Voorwoord

Een eindeloze vlakte – dat is misschien de eerste indruk die je van de Wadden krijgt. En de stilte: behalve wind, golven en het geschreeuw van meeuwen is er niks te horen. Echt niets? Nou, als je je oren spitst, kun je bij eb overal geknisper horen. Dat typische Wadden-geluidje wordt gemaakt door talloze piepkleine kreeftjes die in het slijk leven. Zodra ze hun voelsprietten uit elkaar bewegen, spat het watervliesje dat ertussen zit kapot. Dat klinkt als geknisper.

Maar niet alleen de bodem zit vol leven. De vele vogels vallen je vast meteen op! Tot wel twaalf miljoen trekvogels rusten elk jaar even uit op de Wadden. Hier kunnen ze zich op hun gemak volvreten met waardevolle energiereserves voor de winterreis. Veel vogels leven hier ook het hele jaar door. Zilvermeeuwen zweven op de harde wind, drieteenstrandlopers trippelen bij de vloedlijn heen en weer, scholeksters broeden in de duinen. En vogels zijn zeker niet het enige wat het wad aan wild leven te bieden heeft! Gewone en grijze zeehonden zijn hier net zo thuis als garnalen, strandkrabben, talloze weekdieren en fascinerende kwallen. Onder water vind je de wereld van de vissen, in de zoutmoerassen stoeien kevers en vlinders rond, op de dijken grazen schapen. En wat zouden de Wadden zijn zonder de beroemde zeepier, waarvan we de zandsliertjes, de "tandpastahoopjes", bij eb op de Waddenbodem zien?

Er vallen dus veel verschillende leefmilieus en hun bewoners te ontdekken; dit boek stelt ze in zes hoofdstukken aan je voor. Of het nou in de zeebodem, tussen zee en land, onder water of in de duinen en zoutmoerassen is: bijzonder aan al die verschillende Waddengebieden is dat ze vaak in elkaar overgaan. Veel vogels bijvoorbeeld, kun je zowel bij het zoeken naar voedsel rond de vloedlijn als ook in de zoutmoerassen bewonderen. En bij eb komen krabben en weekdieren tevoorschijn, die anders onder water verborgen blijven. Als de zee zich tijdelijk heeft teruggetrokken, kun je zelfs in hun leefomgeving rondwandelen! Voor een uitgebreide wandeling op het wad moet er een gids bij zijn die de veilige routes kent, anders kun je door de vloed verrast worden en dat kan gevaarlijk zijn. Die gidsen zijn gelukkig bijna overal aan de kust en op de eilanden te vinden. In de bijlage van dit boek vind je tips voor het kijken naar dieren en nuttige adressen voor nog meer natuuravonturen. Het register op pagina 63 helpt je om de verschillende soorten en belangrijke trefwoorden in het boek gemakkelijk te vinden.

Ben je er klaar voor om het wilde leven op de Wadden te ontdekken? Ga dan lekker op pad! Met een beetje geluk ontdek je misschien zelfs dieren die niet in dit boek staan.

Veel plezier!

De Waddenzee

De Waddenzee van de Noordzee is een uniek landschap, dat nergens anders op de wereld te vinden is. Het strekt zich over meer dan 400 kilometer uit langs de Nederlandse en Duitse kust tot aan het Deense schiereiland Skallingen bij Esbjerg. In totaal beslaat het een gebied van ongeveer 12.000 vierkante kilometer! Het landschap en de dieren- en plantenwereld zijn er zo bijzonder, dat de Waddenzee tot UNESCO-werelderfgoed is uitgeroepen.

Wind en golven drukken hun stempel op de Wadden en veranderen ze voortdurend. Hier zie je getijdengeulen, zandstranden, duinen en zoutmoerassen. Ook de eilanden voor de kust horen bij de Wadden. Een paar daarvan worden in Duitsland "Halligen" genoemd, resten vasteland of eilandjes die door stormvloed zijn ontstaan. Die steken maar een paar meter boven de zeespiegel uit en worden af en toe overstromd. Toch worden sommige ervan bewoond. De huizen staan dan wel voor de zekerheid op kunstmatig aangelegde verhogingen, de zogenaamde terpen.

De getijden

Zo is de zee er en zo verdwijnt hij plotseling. Een paar uur later is het alweer voorbij en komt het water terug. Verantwoordelijk voor al dat geheen-en-weer zijn de getijden, ook wel eb en vloed genoemd. Bij eb trekt de zee zich terug. En dan valt de zeebodem bloot – de schijnbaar eindeloze grijsbruine vlakte die je nu kunt zien, is het eigenlijke wad. Als het water op zijn laagste stand is, noemen we dat laagwater. Bij vloed stroomt het water weer terug. Je raadt het natuurlijk al: de hoogste stand heet hoogwater. Het hoogteverschil tussen laag en hoogwater kan wel vijf meter bedragen.

Eb en vloed wisselen elkaar twee keer binnen 24 uur en 50 minuten af: van eb naar eb duurt het 12 uur en 25 minuten. Van vloed naar vloed ook. De getijden verschuiven dus elke dag bijna een uur.

De getijdengeulen

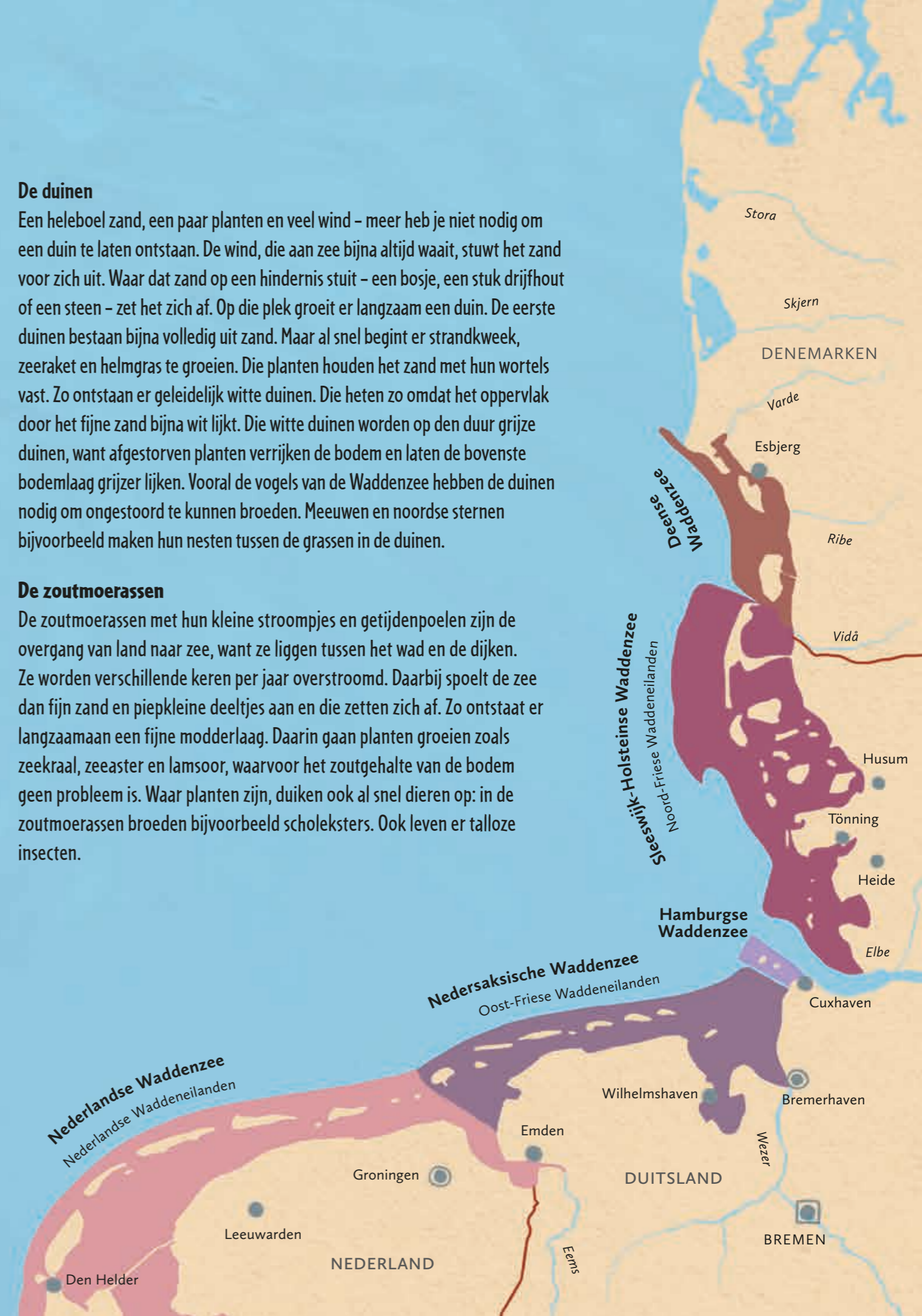
Bij eb kun je ze duidelijk zien: talloze stroompjes vloeien er door de Wadden. Dat zijn de getijdengeulen, die ook bij laagwater niet droogvallen. Daarom zijn ze een levensbelangrijke toevlucht voor garnalen, vissen en andere zeedieren die zonder water dood zouden gaan. Door de getijdengeulen stroomt het water bij eb uit het wad weg, bij vloed stroomt het er weer in terug. Pas op: die stroming kan erg sterk zijn, daarom mag je er niet zwemmen! Als je op het wad gaat lopen, zorg er dan voor dat er geen getijdengeul tussen jou en het land ligt. Bij opkomende vloed word je anders van het land afgesneden. Sommige getijdengeulen zijn zo breed en diep, dat er ook bij laagwater nog schepen in kunnen varen. De geulen worden ook wel slenken of prielen genoemd.

De duinen

Een heleboel zand, een paar planten en veel wind – meer heb je niet nodig om een duin te laten ontstaan. De wind, die aan zee bijna altijd waait, stuwt het zand voor zich uit. Waar dat zand op een hindernis stuit – een bosje, een stuk drijfhout of een steen – zet het zich af. Op die plek groeit er langzaam een duin. De eerste duinen bestaan bijna volledig uit zand. Maar al snel begint er strandkweek, zeeraket en helmgras te groeien. Die planten houden het zand met hun wortels vast. Zo ontstaan er geleidelijk witte duinen. Die heten zo omdat het oppervlak door het fijne zand bijna wit lijkt. Die witte duinen worden op den duur grijze duinen, want afgestorven planten verrijken de bodem en laten de bovenste bodemlaag grijzer lijken. Vooral de vogels van de Waddenzee hebben de duinen nodig om ongestoord te kunnen broeden. Meeuwen en noordse sterns bijvoorbeeld maken hun nesten tussen de grassen in de duinen.

De zoutmoerassen

De zoutmoerassen met hun kleine stroompjes en getijdenpoelen zijn de overgang van land naar zee, want ze liggen tussen het wad en de dijken. Ze worden verschillende keren per jaar overstromd. Daarbij spoelt de zee dan fijn zand en piepkleine deeltjes aan en die zetten zich af. Zo ontstaat er langzaam een fijne modderlaag. Daarin gaan planten groeien zoals zeekraal, zeeaster en lamsoor, waarvoor het zoutgehalte van de bodem geen probleem is. Waar planten zijn, duiken ook al snel dieren op: in de zoutmoerassen broeden bijvoorbeeld scholeksters. Ook leven er talloze insecten.

In wind en golven

Wie zegt dat vogels zich alleen in de lucht thuis voelen? Als je aan de kust naar ze speelt, moet je ook de zee in de gaten houden. Meeuwen voeren acrobatische vliegmanoeuvres in de stormwind uit; soms laten ze zich ook gewoon door de golven wiegen. En met een beetje geluk zie je misschien wel de machtige zeearend majesteitelijk door de lucht glijden... om zich vervolgens bliksemsnel op een vis te storten. Vlak boven het wateroppervlak zoekt de noordse stern op zoek naar prooi. En heb je weleens gehoord van de geheimzinnige waterraaf? Zo zijn er nog veel meer gevederde wadbewoners, die zowel de zeewind als de zee trotseren.

De zilvermeeuw

Meeuwen horen net zo bij de zee als zoutwater en wind. Vooral de zilvermeeuw zie je erg vaak. Die heeft zijn naam te danken aan de zilvergrijze kleur op zijn vleugels. Het karakteristieke meeuwengekrijs is ver over water en land te horen. De Nederlandse naam "meeuw" bootst de klank van dat gekrijs een beetje na.

Hier met dat voer!

De zilvermeeuw steekt zijn snavel in bijna alles wat er eetbaar uitziet. Het lekkerste vindt hij vis. Ook kleine kreeften en weekdieren belanden in zijn snavel. Soms eten zilvermeeuwen zoveel dat ze niet meer kunnen vliegen en alleen nog maar moeizaam waggelen. Die vraatzucht is voor de zekerheid: als het wad bij storm of sterkeloed niet droogvalt, moeten de meeuwen honger lijden.

Meeuwenbende

Op de Wadden en aan de kust leven nog diverse andere meeuwensoorten. De grootste is de grote mantelmeeuw; die heeft een spanwijdte van 1,7 meter en bijna zwarte vleugels. De kokmeeuw heeft een zwarte kop en als hij schreeuwt, klinkt het net alsof hij je uitlacht.

Zwever op de wind

De zilvermeeuw is geknipt voor spectaculaire vliegmanoeuvres. Zijn vleugels zijn lang, smal en aan het eind spits. Zo kan hij in stormachtige zeewind goed manoeuvreren en grote afstanden zweven zonder energie te verbruiken. Landen op water is geen probleem. Dankzij de zwemvliezen tussen zijn tenen, peddelt de meeuw dan vooruit.

Meeuwenkindjes

Zilvermeeuwen broeden vaak in de duinen of in de graslanden. Ze vormen grote broedkolonies met meer dan 10.000 broedparen. Hun nest ligt meteen op de grond. Daarvoor verzamelen de meeuwen aangespoeld zeegras en andere planten die lekker zacht zijn. Het vrouwtje legt tot drie bruin gevlekte eieren en wisselt het broeden af met het mannetje. Het duurt rond 30 dagen tot de kuikens uitkomen. Na nog eens 36 dagen kunnen de jonge meeuwen vliegen.

Hier pikken!

Volwassen zilvermeeuwen hebben op hun ondersnavel een felrode vlek. Die prikkelt de kuikens om ernaar te pikken. Dit gedrag is aangeboren. De oudervogel opent daarop de snavel en braakt voedsel op uit zijn maag.

PASPOORT

Naam: zilvermeeuw (*Larus argentatus*)
Grootte: 55 - 65 cm lang, spanwijdte tot 150 cm
Uiterlijk: vleugels zilvergrijs, onderkant lichaam wit, snavel geel met rode vlek
Voedsel: vissen, kreeften, weekdieren, zeesterren, eieren

OBSERVATIETIP

Meeuwen leren snel waar voedsel makkelijk te krijgen is. Let op vissersboten: bijna altijd vliegen daar zwermen meeuwen omheen. Die volgen de vissers in de hoop dat ze een paar vette brokjes kunnen krijgen van de bijvangst, zeedieren die onbedoeld in het net belanden en in de zee teruggeworpen worden.

De aalscholver

Aalscholvers kunnen niet alleen vliegen, zwemmen en duiken, ze kunnen ook zowel zoutwater als zoetwater verdragen. Daarom zijn ze niet alleen op het wad en aan de kust te vinden, maar ook bij meren in het binnenland. Zolang het water maar zuiver is en vol vis zit!

PASPOORT

Naam: aalscholver (*Phalacrocorax carbo*)
Grootte: 70 tot 90 cm lang, spanwijdte 120 tot 140 cm
Uiterlijk: bijna zwarte veren, lichte snavel met haakvormige spits
Voedsel: vissen

Nakomelingen

Aalscholvers bouwen hun nesten in bomen, maar soms ook gewoon op de grond of op de klippen. En ze broeden graag in kolonies. Het vrouwtje legt twee tot vier lichtblauwe eieren. Na ongeveer drie weken komen de kuikentjes uit. Hun eerste donsacht is donkerbruin. Pas later krijgen ze een zwart verenkleed.

Waterraaf

De aalscholver heeft bijna zwarte veren. Ook de poten en zwemvliezen zijn donker. Geen wonder dat hij vroeger voor raaf werd aangezien! *Corvinus marinus*, raaf van de zee, werd hij in het Latijn genoemd. Daar komt zijn bijnaam "kormoraan" vandaan.

Op de kleuterschool

Het duurt bijna 60 dagen totdat de jonge aalscholvers kunnen vliegen. En ook dan zijn ze nog niet echt zelfstandig. De jonge vogeltjes blijven in een soort kleuterschoolgroepje bij elkaar en worden nog ongeveer twee maanden lang door de ouders voorzien van vis.

OBSERVATIETIP

In tegenstelling tot de meeste zeevogels hebben aalscholvers geen waterafstotende veren. Na elke duik moeten ze eerst weer droog worden. En dan kun je ze met gespreide vleugels in de zon zien zitten.

Zo gaat het ook

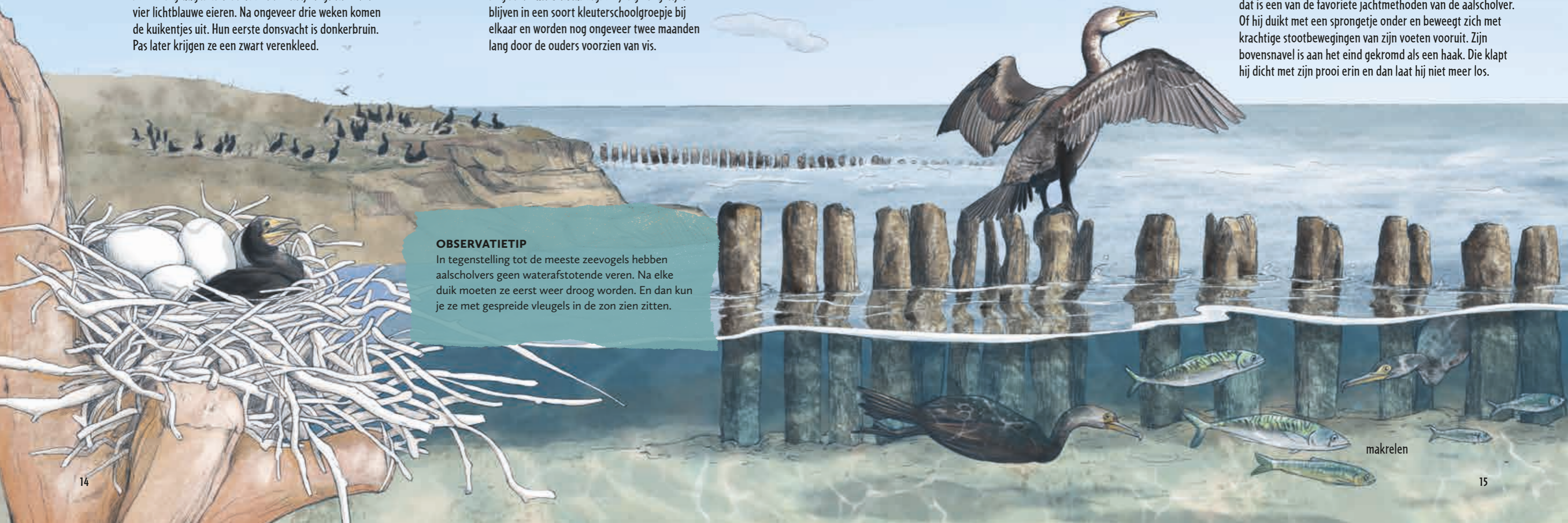
Hoog in de lucht speurt de zeldzame zeearend naar prooi. En die grijpt hij dan niet met zijn snavel, maar met zijn sterke klauwen. Bij aalscholvers en andere zeevogels is hij verre van geliefd, want hij valt graag hun broedkolonies aan om de nesten te plunderen.

Duiken!

De aalscholver is de beste duiker onder de vogels op het wad. Tot wel anderhalve minuut lang kan hij onder water blijven en meer dan 20 meter diep duiken. Meestal vindt hij zijn buit echter al op maar een paar meter onder het wateroppervlak. Bij het duiken schuift een doorzichtig beschermvlies voor zijn ogen, het knipvlies. Zo kan hij onder water scherp blijven zien.

Visjes, waar zitten jullie?

Kop onder water houden en goed opletten als je rondzwemt: dat is een van de favoriete jachtmethoden van de aalscholver. Of hij duikt met een sprongetje onder en beweegt zich met krachtige stootbewegingen van zijn voeten vooruit. Zijn bovensnavel is aan het eind gekromd als een haak. Die klapt hij dicht met zijn prooi erin en dan laat hij niet meer los.

makrelen